

Отримана: 03.06.2023

Прорецензована: 10.06.2023

Прийнята до друку: 21.06.2023

e-mail: vasilrozhko1301@gmail.com

DOI: 10.25264/2312-7112-2023-24-38-42

Рожко В. Християнська енвайронментологія та її концептуальні основи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. № 24. С. 38–42.

УДК: 26:504

Василь Рожко

ХРИСТІЯНСЬКА ЕНВАЙРОНМЕНТОЛОГІЯ ТА ЇЇ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ

Автор статті пропонує огляд сучасного дискурсу щодо взаємозв'язку між релігійною традицією і підходами до екологічних питань. Зосереджуючись на християнстві як ключовій релігійній системі, автор аналізує концептуальні основи, які відображаються в ідеях, переконаннях та практиках, що пов'язані зі ставленням до природи та екологічною відповідальністю. Проведено аналіз біблійних та теологічних джерел, що становлять основу християнської віри, акцентовано увагу на таких поняттях як створіння, благочестя, піклування та співробітництво з Богом у догляді за природою як результатом творення. Розглянуто роль людини як куратора природи, що доручена Богом, і вказано на необхідність збереження та поваги до всього створеного Богом. Автор також відзначає концепцію екологічного гріха, яка виникає з усвідомлення порушень людиною гармонії природного середовища. Проведено аналіз теологічних аргументів, що стверджують важливість обайливого ставлення до природи, як складової частини християнського покликання до милосердя та любові до ближнього. У статті розглянуто роль церкви і релігійних громад у просуванні екологічних цінностей та збереженні природних ресурсів, висвітлено практичні дії, які Церква та християнські організації вживають для підтримки, впровадження природозахисних та просвітницьких заходів. Відповідно у статті автор розкриває ключові принципи християнської енвайронментології та релігійно-етичні аспекти ставлення до природи. Отримані результати можуть стати поштовхом для дискусії щодо впливу релігійних переконань на екологічну свідомість та наголошено на важливості перегляду взаємини людства з природою в контексті духовного виміру. Стаття є важливим доповненням до наукових досліджень з екології та релігійності, відкриваючи нові можливості для розуміння та вирішення екологічних проблем у контексті християнського світогляду.

Ключові слова: християнська екологія, релігійні переконання, теологія, екологічна етика, віровчення, біологічна різноманітність, відповідальне ставлення.

Vasyl Rozhko

CHRISTIAN ENVIRONMENTALISM AND ITS CONCEPTUAL FOUNDATIONS

The author of the scientific article offers an overview of contemporary discourse on the interrelation between religious tradition and approaches to environmental issues. Focusing on Christianity as a key religious system, the author analyzes the conceptual foundations reflected in ideas, beliefs, and practices related to attitudes towards nature and environmental responsibility. An analysis of biblical and theological sources that form the basis of Christian faith is carried out, attention is paid to such concepts as creation, piety, care, and cooperation with God in caring for nature as a result of creation. The role of man as a curator of nature entrusted by God is considered, and the necessity of preservation and respect for everything created by God is pointed out. The author also notes the concept of environmental sin, which arises from the realization of human violations of the harmony of the natural environment. An analysis of theological arguments affirming the importance of caring for nature as a part of the Christian calling to mercy and love for one's neighbor is conducted. The article discusses the role of the church and religious communities in promoting environmental values and preserving natural resources, highlights practical actions that the Church and Christian organizations take to support, implement conservation, and educational measures. Accordingly, in the article, the author reveals the key principles of Christian environmentalism and religious-ethical aspects of attitudes towards nature. The obtained results can stimulate a discussion on the impact of religious beliefs on environmental consciousness and emphasize the importance of revising mankind's relations with nature in the context of the spiritual dimension. The article is an important addition to scientific research on ecology and religiosity, opening up new possibilities for understanding and solving environmental problems in the context of a Christian worldview.

Keywords: Christian ecology, religious beliefs, theology, environmental ethics, doctrine, biodiversity, responsible attitude.

Актуальність дослідження полягає передусім у зростаючому розумінні необхідності бережливого ставлення до створеного Богом природного середовища. Зі зростанням глобальних екологічних проблем, таких як зміна клімату, виснаження ресурсів, втрата біорізноманіття, виникає потреба в розгляді екологічних питань з теологічної перспективи.

Християнська енвайронментологія спрямована на розуміння біблійного вчення про творіння, відповідального господарювання та ставлення людини до природи. Вона стимулює християнські спільноти до виявлення здатності до дії та зобов'язує до дбайливого ставлення до створення Божого. Крім того, розуміння концептуальних основ допомагає усвідомити, що піклування про природу не є окремою справою, але становить невід'ємну складову християнського життя і віри. Таке розуміння може вплинути на моральні рішення та практику християн, що призводить до змін у способі споживання, використання ресурсів, забезпечення справедливості та підтримки створеного Богом світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обрана проблематика недостатньо представлена в україномовних наукових джерелах. При проведенні аналітичного дослідження акцент був покладений на першоджерела та дотикові наукові напрацювання таких авторів: Л. Васенко, О. Васенко, І. Вітюка, А. Герасимчука, В. Мельничук, О. Опаріна, О. Саган, В. Шеремета.

З огляду на сказане вище ставимо перед собою мету провести цілісний аналіз концептуальних основ християнської енвайронментології.

Виклад основного матеріалу. Релігія як соціальний інститут реагує на виклики суспільства, а тому не дивно, що екологічні питання піднімаються в релігійному середовищі. У сучасних умовах відбувається переорієнтація етики загалом і християнської етики зокрема. Етика набуває екологічного спрямування, а відповідальність визначається як центральна категорія. Неможливо розглядати джерела та причини екологічних проблем без аналізу етичної складової. Зрештою, саме через трансформацію сфери норм, цінностей і мотивацій можна сформулювати екологічно орієнтовану свідомість людини.

Аналіз впливу релігії на формування екологічних уявлень та дослідження екологічного потенціалу релігії є частиною різних дисциплінарних утворень релігієзнавства. Крім того, проблеми співвідношення екологічних і релігійних цінностей, екологічної і релігійної етики, розуміння актуальності релігії в епоху значних досягнень науки і техніки та наслідків цих досягнень, значення релігії у вирішенні глобальних проблем людства, погляд на природу з точки зору релігійних доктрин стають актуальними в межах конфесійного та академічного релігієзнавства, тоді як екологи і богослови займаються осмисленням тих самих проблем, спираючись на власні методологічні засади.

Релігійна культура виступає як система зразків для наслідування, норм поведінки і релігійних знань, що формуються і пропагуються Церквою, а також суспільною відтворювальною і творчою діяльністю людини у сфері буття і свідомості, пов'язана з вірою в надприродне.

Термін «енвайронментологія» також часто вважають синонімом терміну «охорона природи». Наука про управління навколишнім середовищем вивчає всі аспекти навколишнього середовища (технічні, гідрологічні, гірничодобувні, кліматичні тощо) і надає відповідну інформацію для природоохоронних заходів. Однак охорона навколишнього середовища включає лише заходи, спрямовані на збереження та відновлення природних ресурсів, а характеристика окремих аспектів довкілля є лише вхідною інформацією для природоохоронних заходів. Навколишнє середовище є лише вхідною інформацією для них [2].

Християнська енвайронментологія, є галуззю теології, що досліджує взаємозв'язок між релігійними переконаннями, віровченням та екологічними проблемами. Вона розвивається на перетині християнської духовності, етики, соціальної відповідальності та охорони створіння. Ця галузь пропонує християнську перспективу на охорону довкілля, створюючи основи для розуміння екологічних проблем з глибоко релігійного погляду.

Християнська енвайронментологія виходить з ідеї, що Бог створив всесвіт та доручив людям бути його помічниками і доглядати за ним. Це впливає з Біблії, де описано Боже створення та наказ Бога людям «плодіться й розмножуйтеся, наповнюйте землю й підкорюйте її» [1]. Християни вважають, що Бог є Творцем і Власником всього створення, а людям доручено брати участь у догляді за ним. Це заклик до балансованого ставлення до природи та відповідального використання ресурсів.

Християнська віра включає в себе визнання Бога як Творця людини і всесвіту. З перших сторінок Святого Письма ми дізнаємося не лише про джерело нашого існування, але й про наше покликання у створеному Богом світі. Людина покликана «плекати і доглядати» світ Божого творіння, природу. «Плекати і доглядати» не означає руйнувати Землю і знищувати її екологічні системи, але це завдання дбати про створіння і покращувати його, відповідально співпрацювати у здійсненні Божого творчого задуму. Воля Творця полягає в тому, щоб людина ставилася до природи як добрий управитель, як «розсудливий і мудрий охоронець, а не як експлуататор і безрозсудний руйнівник» [1].

Повноваження «підкоряти землю» і «панувати над світом» (Буття 1:28) не слід сприймати як ліцензію на довільну експлуатацію творіння, але слід розуміти як обов'язок відповідального «виращування і догляду» в сенсі доброго пастиря або садівника. Поняття «панування» слід тлумачити в контексті того, що людина є «образом Божим» [1].

З цього онтологічного факту випливає моральний імператив, що вона повинна панувати над природою за образом Божим, повинна бути справжнім «образом Божим» у світі створіння: панувати в повноті любові, милосердя, бути відповідальною головою цілісного організму Божого творіння, з огляду на встановлений порядок, гармонію і цілеспрямованість [6].

Християнська енвайронментологія відображає теологічні погляди на відносини між Богом, людьми та створінням, розглядає Бога як Творця та Первинного Власника всього створеного, а людей – як Божі співробітники у догляді за природою. Захист навколишнього середовища розглядається як прояв глибокої віри і відданості Богу, оскільки це є реалізацією Божого заповіту про збереження та відновлення творіння.

Християнська енвайронментологія базується на етичних засадах, які випливають з християнської етики та моралі. Вона закликає до шанобливого ставлення до всього створення, включаючи природу, тварин та різноманітні екосистеми. Також наголошує на важливості дбайливого використання ресурсів, зменшенні споживання та збереженні біологічної різноманітності та ставить питання про соціальну справедливість та дбайливість про найбільш вразливих, оскільки негативні екологічні наслідки найбільше впливають на них.

Біоетика вивчає і формує гуманне, моральне ставлення до рослин і тварин, а також до нас самих як до живих істот. Кожен розділ біоетики претендує на те, щоб бути відносно незалежною доктриною. Гуманне ставлення людства до рослин і тварин стало особливо важливим в останні десятиліття, але в той час як питання рослин поступово вирішується в позитивному ключі, що призвело до включення тисяч рослин до Червоної книги, більшість тварин залишаються незахищеними. Колись полювання було жорстокою необхідністю для людей, первісні люди намагалися якось вижити, а згодом полювання стало розвагою, як і сьогодні [3].

Говорячи про «біблійну екологію», доцільно окреслити дев'ять її принципів або постулатів:

- особиста відповідальність кожної людини за весь світ;
- заповідь «не вбий», яка має значно ширше значення, ніж просто вбивство людини іншою людиною. У цьому контексті підкреслюється етичний вимір проблеми: від вбивства людини до «вбивства» природи, знищення людства;
- раціональне використання ґрунту та родючих земель: «Шість років сіятимеш поле твоє, і шість років будеш підрізати виноградник твій, і будеш збирати плід його, а сьомого року. А сьомого року зробиш суботу повного спокою для землі» [1];
- засудження вирубки лісів: «Чи дерево – людина, щоб увійти до обложеного міста перед тобою, до міста перед тобою?» [1];
- дотримання санітарно-гігієнічних та епідеміологічних норм;
- етичне ставлення до тварин, яке викладене в заповіді про дотримання суботнього відпочинку не тільки людьми, але й тваринами, що належать їм, яких вони використовують у домашньому господарстві. Сьогодні порушення цього принципу досягло таких масштабів, що інколи вбивство чи знущання над тваринами є не лише прибутковим, але й слугує просто способом задоволення «спортивного інтересу», як, наприклад, полювання, або навіть способом розваги;
- прямо пропорційна залежність існування цілих міст, імперій, націй від їхнього ставлення до Бога. Тут згадуються, серед інших, високорозвинені стародавні міста, такі як Вавилон, Моав, Содом, Гоморра, Газа та інші, які були зруйновані через гріх їхніх мешканців дощенту, а на їхньому місці немає сучасних поселень;
- «закон сіяння і жнив»: «Хто руйнує землю, того земля зруйнує». Це знаходить своє відображення в локальних і глобальних екологічних катастрофах нашого часу: повені, землетруси, опустелювання, зміна клімату;
- надія на повернення до первісного, досконалого світу через відмову людства від гріха. Варто підкреслити право кожного на вільний вибір: гріх і смерть або відмова від гріха і життя. Але повернення до такого стану речей в богослов'ї можливе лише після другого пришествя Ісуса Христа [4].

Християнська енвайронментологія закликає вірян до конкретних дій, щоб виявити свою відповідальність перед створінням. Це може включати в себе зменшення викидів шкідливих речовин,

використання відновлюваних джерел енергії, підтримку сталих способів життя та сприяння охороні природних резерватів. Крім того, християнська енвайронментологія наголошує на важливості освіти та усвідомлення, щоб привернути увагу до екологічних проблем та поширити свідомість про їх вплив на створіння.

Християнська енвайронментологія також підтримує сталі способи життя, що включають у себе збереження води, раціональне використання продуктів харчування, усвідомлене споживання та уникнення марнотратства ресурсів. Це передбачає дії, спрямовані на збереження природних ресурсів та розвиток стійких господарських практик.

Одним зі способів реалізації християнської енвайронментології є підтримка та сприяння охороні природних резерватів та біорізноманіття. Це може включати фінансову підтримку організацій, що займаються охороною природи, волонтерську роботу на природних територіях та участь у програмах з реставрації екосистем.

Головним завданням церковних інституцій є «екологічне навернення», яке має включати формування внутрішньої установки на захист природного світу та адекватних знань про те, як це можна реалізувати на практиці. Засобами досягнення цього можуть бути: поширення офіційного вчення Церков з питань екології; об'єднання зусиль Церков, наукових і освітніх установ, урядових і неурядових організацій у вирішенні локальних, національних, регіональних і глобальних проблем збереження природи та забезпечення екологічної безпеки людства; консультування, організація і проведення громадських і наукових заходів з екологічної тематики; поширення в церковних і світських ЗМІ звернень / закликів релігійних лідерів з питань екології; переклад відповідних документів.

Не менш важливим і складним завданням та напрямком роботи новостворених церковних екологічних центрів є так зване «нове» або «екологічне» душпастирство. Кожне душпастирське служіння має нести в собі ідею захисту довкілля, а саме доносити до людей неприпустимість злочинів проти природи. Така робота в майбутньому буде реалізовуватися в різних церковних практичних програмах і заходах [5].

Одним з аспектів «екологічного» душпастирства є усвідомлення неприпустимості злочинів проти природи. Це означає, що душпастирське служіння повинно наголошувати на важливості поваги до створіння Божого та викривати деструктивні практики, що шкодять природі. Це може бути зроблено через молитви, проповіді, біблійні роздуми та виховання свідомості у вірян про етичні аспекти відношення до навколишнього середовища.

Церква може реалізовувати таке душпастирство через різноманітні практичні програми і заходи. Наприклад, церковні екологічні центри можуть організовувати навчальні семінари, лекції та дискусії, спрямовані на підвищення свідомості про екологічні питання та викликання до дії. Вони також можуть сприяти формуванню молодіжних та дитячих груп, які активно займаються охороною природи та виконують екологічні проекти у своїй спільноті. Крім того, в рамках екологічного душпастирства, Церква може співпрацювати з місцевими органами влади та іншими громадськими організаціями для здійснення спільних проектів з екологічного розвитку та збереження природи. Це можуть бути ініціативи з висаджування дерев, очищення водойм, організація екологічних кампаній тощо.

Застосування екологічного душпастирства у церковних програмах та заходах покликане не лише змінити сприйняття вірян стосовно екологічних питань, але й побудувати активну спільноту, що бере на себе відповідальність за створення екологічно свідомого та стійкого суспільства.

Церкви в Україні поступово розвивають ідею створення Координаційного центру для координації співпраці між різними релігійними течіями, а також державними органами, науково-освітніми установами та громадськими організаціями в реалізації міжнародних і національних екологічних ініціатив.

Серед заходів, організованих церквами в Україні на екологічну тематику, відзначимо низку конференцій з питань захисту довкілля. Проблематика цих конференцій цікавить не лише християн, але й представників багатьох нехристиянських течій, науковців-екологів, представників громадських організацій та державних установ, які «констатують факт спів відповідальності за довкілля та його критичний стан у сучасному світі», адже «шанувати природу означає

Християнська енвайронментологія також розглядає роль Церкви в охороні створіння. Вона закликає Церкву стати активним агентом змін у суспільстві та партнером у розв'язанні екологічних проблем. Християнська енвайронментологія наголошує на важливості місіонерської діяльності Церкви,

яка включає засвоєння та розповсюдження екологічних цінностей серед вірян та суспільства в цілому.

Одним із аспектів християнської енвіронментології є підкреслення важливості місіонерської діяльності Церкви. Це означає, що Церква не тільки виконує духовні обов'язки, але також зобов'язана засвоювати та розповсюджувати екологічні цінності серед своїх вірян та в більш широкому суспільстві. Це може включати навчання про створіння та його цінність, спонукання до відповідальної стійкості та практичні кроки у збереженні природи. Крім того, християнська енвіронментологія підкреслює необхідність зміни способу життя вірян і суспільства загалом. Вона викликає до перегляду наших споживчих звичок, раціонального використання ресурсів та впровадження екологічно чистих технологій. Ця парадигма відображає зміст послання християнської етики, яка закликає нас служити не лише своїм потребам, але і потребам інших людей та майбутніх поколінь.

Християнська енвіронментологія підкреслює важливість співпраці між Церквою, державою, громадськими організаціями та іншими релігійними спільнотами. Взаємодія та партнерство у розв'язанні екологічних проблем сприяють створенню потужної суспільної руху, який має можливість вплинути на прийняття рішень і змінити підходи до екологічних питань.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що християнська енвіронментологія є галуззю теології, яка досліджує взаємозв'язок між віровченням, етикою та охороною довкілля, а також спирається на біблійні основи, теологічні погляди, етичні засади та практичну реалізацію, щоб наголосити на важливості балансового та відповідального ставлення до створіння. Християнська екологія закликає вірян до дій, які допоможуть зберегти природу та забезпечити сталість нашої планети для майбутніх поколінь. Вона також підкреслює роль Церкви в охороні створіння та спонукає до місіонерської діяльності в цій сфері. Християнська енвіронментологія має чіткі концептуальні основи, які відображаються у віруваннях, цінностях та практиках християн, сприяє формуванню свідомості про важливість збереження природи, екологічної відповідальності та практичної діяльності для забезпечення сталого розвитку. Ця стаття є значущим внеском у науковий дискурс та викликає до дальшого дослідження ролі релігії у формуванні сталого відношення до навколишнього середовища.

Література:

1. *Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту*. Із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена. Київ: Українське Біблійне товариство, 1994. 1256 с.
2. Васенко Л. А., Васенко О. Г. Про деякі проблеми впорядкування української екологічної термінології. *Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення: зб. наук. ст. 14-ї Міжнар. наук. – практ. конф., 10–14 вересня 2018 р.* Харків: УКРНДІЕП, 2018. С. 80–82.
3. Герасимчук А. А., Вітюк І. К., Мельничук В. В. *Християнський вимір екологічних проблем: монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 232 с.
4. Опарин А. А. *Отвергнувшие ведение. Археологическое исследование книги пророка Осии*. Харьков: Факт, 2005. 192 с.
5. Саган О. *Проблеми екології у вченні та нинішній практиці Церков та релігійних напрямів України*. URL: https://risu.ua/problems-ekologiji-u-vchenni-ta-ninishnij-praktici-cerkov-ta-religijnih-napryamiv-ukrajini_n52229.
6. Шеремета В. *Екологічне покликання християн у контексті глобалізації кризи довкілля*. <https://credo.pro/2011/08/48843>.